

DATUM

2014-04-16

DNR

2014/0072-1.5

KONTAKTPERSON

Maria Thelin

Vd-staben

08-737 24 67

funktion.rvi-remissvar.slk@stockholm.se

KF/KS kansli, Stadshuset, 105 35 STOCKHOLM

Remissvar Stockholm stads kemikalieplan 2014-2019 (dnr 001952/2013)

Sammanfattning

I kemikalieplanen beskrivs en åtgärdsplan med sju olika åtgärdsområden, samt vilka typer av ämnen som ska fasas ut. Planen är även skriven med specifikt fokus mot barns exponering för giftiga ämnen. Denna prioritering beror på att gruppen barn- och unga är mer känsliga för exponering än vuxna. Familjebostäders uppfattar planen som väl strukturerad med tydlig inriktning och blir en bra vägledning i bolagets eget miljöarbete.

I Familjebostäders fortsatta arbete med att begränsa och förhindra miljöskadlig kemikalieanvändning i verksamheten blir kemikalieplanen således ett välkommet inslag och det föreslagna Kemikaliecentrum ett nödvändigt kompetenscentrum för att stötta och följa upp arbetet.

Sammanfattningsvis inriktas bolagets synpunkter på fyra av de sju åtgärdsområdena:

1. Stöd till implementering av kemikalieplanen som berör införandet av ett Kemikaliecentrum i staden som ska stödja, informera, kompetensutveckla samt ge vägledning och verktyg för att ställa och följa upp krav inom kemikalieområdet.

3. Upphandling som berör att de ansvariga inom upphandling av varor, kemikalier och tjänster ska få stöd, information och kompetensutveckling att ställa rätt krav vid upphandling.

4. Byggmateriel som berör hantering av kemikaliekrav vid byggandet i Stockholms stad. Hur kemikaliekraven ska inkluderas i markanvisningsavtal/exploateringsavtal och hur kompetens, rutiner och dokumentation kring detta ska se ut. Kemikaliecentrum får uppdrag att anordna seminarium för stadens bolag och förvaltningar.

AB FAMILJEBOSTÄDER

Box 92100, 120 07 Stockholm

Tel 08-737 20 00, Fax 08-737 22 23

E-post maria.thelin@familjebostader.com

Org nr 556035-0067, www.familjebostader.com

6. Stadens kemikaliehantering handlar om att staden ska ha ett gemensamt databaserat kemikalieregister för Stockholms stad för inventering, dokumentation och substitution för kemikalier som används i stadens verksamheter.

Generellt anser Familjebostäder att kemikalieplan 2014-2019 är väl genomarbetad.

Bakgrund

Riksdagen har antagit miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Inom målet har preciseringar fastställts. Dessa är bl. a. att användningen av särskilt farliga ämnen ska så långt som möjligt upphöra, att den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen via alla exponeringsvägar inte är skadlig för människor eller den biologiska mångfalden, att kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper är tillgänglig och tillräcklig för riskbedömning och att information om miljö- och hälsofarliga ämnen i material, kemiska produkter och varor är tillgänglig.

I Miljöprogram för Stockholm 2012-2015 finns målområdet "Giftfria varor och byggnader", där flera delmål berör kemikalierelaterade frågor inom olika delar av stadens verksamhet t.ex. upphandling, exploatering och dialog med näringslivet. I samband med att kommunfullmäktige tog beslut om miljöprogrammet 2012 fick miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att ta fram ett förslag till kemikalieplan för Stockholm där stadens förvaltningar och bolag får tydligare vägledning om vad miljöprogrammets delmål innebär. Kemikalieplanen är det styrande dokument som ska användas för att nå visionen om: Giftfritt Stockholm 2030 - kemikaliearbete i världsklass.

Familjebostäder har inbjudits att direkt till Stadsmiljöroteln lämna synpunkter på denna av miljöförvaltningen framtagna kemikalieplan för perioden 2014 – 2019 inför kommunfullmäktiges beslut om fastställande.

Familjebostäders synpunkter

Bolaget lämnar härmed sitt yttrande över de för bolaget mest relevanta delarna av kemikalieplanen.

Sammanfattningsvis inriktas bolagets synpunkter på fyra av de sju åtgärdsområdena.

1. Stöd till implementeringen av kemikalieplanen

Kompetensstöd genom kemikaliecentrum

1.1 Erbjuder stadens verksamheter stöd i kemikaliearbetet via ett kemikaliecentrum

"Kemikaliefrågan är mycket komplex och det sker en betydande utveckling av kunskapsläget och fler faror identifieras hela tiden. Det är inte rimligt att alla verksamheter i staden som hanterar frågor med koppling till kemikalier ska ha den kompetens som behövs för att hänga med i utvecklingen och göra de bedömningar

och avvägningar som krävs.” Det behövs därför behov av en särskild funktion i staden som kan ge stöd åt stadens verksamheter.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder ser positivt på inrättande av ett Kemikaliecentrum. Kemikaliecentrum kommer fylla ett behov som finns för kompetensstöd med spetskompetens inom kemikalieområdet. Bolaget ser positivt på att få stöd i arbetet med att bl.a. ställa rätt kemikaliekraav i upphandlingar och i frågor som rör kemikalier i byggmaterial. Det är bra om alla verksamheter arbetar med gemensamma krav och riktlinjer inom kemikalieområdet med vägledning från Kemikaliecentrum, för att kunna göra skillnad i bl.a. upphandling.

Erfarenhetsutbyte inom staden

1.3 Skapa nätverk och mötesplatser där stadens verksamheter kan utbyta erfarenheter inom olika kemikalierelaterade frågor.

Mycket av arbetet som föreslås i kemikalieplanen kommer att genomföras på flera håll i staden. Det behövs därför mötesplatser där handläggare från olika förvaltningar och bolag kan utbyta erfarenheter.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder deltar idag i utvecklingsgrupper för produkter och material inom bolaget och inom staden och anser att det är viktigt att utbyta erfarenheter med verksamheter inom staden som arbetar med samma kemikalierelaterade frågor. Familjebostäder ser därför positivt på att kemikaliecentrum får i uppdrag att bygga upp flera nätverk mellan stadens förvaltningar och bolag kring kemikalierelaterade problemområden, för att kunna driva frågorna kring kemikalier framåt och utveckla nya lösningar.

3. Upphandling

Drivande fungerande upphandlingskrav

3.1 Vid all upphandling av varor ska information om innehåll av ämnen på EUs kandidatlista begäras in.

”Enligt artikel 33 i EUs kemikalie-förordning REACH är varje leverantör av en vara skyldig att ge mottagaren av varan tillräcklig information för att varan ska kunna användas på ett säkert sätt. Att kräva information innebär för staden dels en kontroll av om ämnena förekommer i varorna, dels en kontroll av leverantörernas kemikaliearbete och egenkontroll. Kravet formuleras lämpligen så att leverantören i samband med avtalsskrivning ska redovisa om något av ämnena på den då gällande förteckningen förekommer i varorna och i så fall hur varorna ska hanteras för att minimera riskerna med de aktuella ämnena.”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder eftersträvar att i alla relevanta upphandlingsunderlag ställa krav på att Byggvarubedömningen används vid miljöbedömning av byggvaror och produkter i definierade produktgrupper. Byggvarubedömningen är ett för fastighetsbranschen framtaget informationssystem som underlättar val av bygg- och förvaltningsmaterial som är bra för miljön. Familjebostäder har nytta av ett

Kemikaliecentrum som kan hjälpa till inför upphandlingar så bolaget kan ställa krav på innehåll av ämnen på EUs kandidatlista och tydliga formuleringar gentemot leverantörer och entreprenörer. Det är en komplex fråga och bolaget behöver expertkunskaper för att kunna ställa rätt krav. Familjebostäder anser att Kemikaliecentrum kan bidra med att stadens förvaltningar och bolag ställer samma enhetliga, tydliga och rimliga krav i upphandlingar.

3.2 För upphandlingsområden där det finns rekommenderade kriterier från Miljöstyrningsrådet ska dessa användas.

Att formulera krav för varje enskild upphandling för att säkerställa att de mest oönskade ämnena – utfasningsämnena inte ska förekomma kräver ett enormt arbete. Därför ska arbetet med att formulera krav i första hand läggas där det är särskilt prioriterat, nämligen i de fall den upphandlade produkten ska användas i särskilt känsliga miljöer. I övriga upphandlingar när ingen särskilt känslig exponering förväntas, ska Miljöstyrningsrådets kriterier användas där sådana finns. Miljöstyrningsrådets kemikaliekrav bygger på försiktighetsprincipen och substitutionsprincipen. Kemikaliecentrum erbjuder stöd i tillämpningen av miljöstyrningsrådets kriterier.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder tycker det är viktigt att få stöd av Kemikaliecentrum med tillämpningen av Miljöstyrningsrådets kriterier och vilka upphandlingar som berörs.

3.3 Om den upphandlade produkten ska användas i särskilt känsliga tillämpningar ska särskilda kriterier tillämpas för att säkerställa att utfasningsämnena och relevanta prioriterade riskminskningsämnena inte förekommer.

”En mer djupgående analys av vilka krav som ska ställas ska göras när den upphandlade produkten ska användas i särskilt känsliga tillämpningar. Det gäller t.ex. om barn och ungdomar exponeras eller om användningen leder till direkta utsläpp i miljön.”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder tycker det är viktigt att få stöd av Kemikaliecentrum med formuleringar och vilka kriterier vi ska ställa i särskilt känsliga miljöer.

Effektiv uppföljning och kontroll

3.4 En systematisk uppföljning av ställda krav ska göras, i första hand inom utpekade områden.

”För att säkerställa att de varor och tjänster som levereras verkligen uppfyller de krav som har ställts i upphandlingen behöver en systematisk uppföljning göras. En uppföljning bör förberedas redan vid formulering av krav i upphandlingen. Att i förfrågningsunderlaget bestämma och beskriva hur uppföljning av kravet ska ske, hur ofta det ska göras, vad som förväntas av leverantören och vem som ansvarar för vad, ökar transparensen och minskar resursanvändningen både för upphandlande myndighet och för leverantören.”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder har påbörjat arbetet med att göra stickprov på upphandlade leverantörer och entreprenörer för att kontrollera efterlevnad av ställda miljökrav. Familjebostäder tycker det är bra om bolaget får ytterligare stöd från Kemikaliecentrum att få en systematisk tydlig uppföljning redan vid upphandling.

3.5 Om uppföljningen visar att kemikaliekraven inte uppfylls på avtalat vis ska sanktioner vidtas enligt samma rutiner som vid andra avtalsbrott.

Att sanktioner ska vidtas enligt samma rutiner som vid andra avtalsbrott innebär i allmänhet i första hand möjlighet till omedelbar rättelse, i andra hand prisjustering eller vite och som slutlig möjlighet hävning av avtalet. Kemikaliecentrum bistår med sakkunskap som möjliggör en systematisk uppföljning.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder instämmer att avvikelser mot ställda krav ska ge sanktioner, det ger tydlighet gentemot avtalad part. Viktigt är dock att kravet är tydliggjort i upphandlingen hur redovisningen ska se ut och att det är enkelt att följa upp. Kraven bör vara enhetliga inom stadens bolag och verksamheter.

Vidare utveckling

3.6 Upphandlare och annan berörd personal i stadens verksamheter ska erbjudas kompetensutveckling inom kemikalieområdet.

Många upphandlingsansvariga har påtalat att de inte har tillräckliga kunskaper i kemikaliefrågor för att formulera krav i upphandlingar. Kemikaliecentrum kan erbjuda hjälp och kompetensutveckling inom etablerade upphandlarnätverk inom staden.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder anser att det är ett bra förslag att erbjuda upphandlare och annan berörd personal kompetensutveckling inom kemikalieområdet för att ställa rätt och rimliga krav i upphandlingar och ökad förståelse för kemikaliehantering och dess inverkan.

4. Byggmaterial

För åtgärdsområde fyra redovisas de sju kemikaliekrav som ställs vid byggande i Stockholms stad och utgörs av dels krav på byggmaterial, dels krav på leverantörer/exploatörer.

Krav 1 Utfasningsämnen och krav 2 Prioriterade riskminskningsämnen Utfasningsämnen.

Byggvaror som används i ny- ombyggnad samt renovering **ska** inte innehålla utfasningsämnen.

Prioriterade riskminskningsämnen.

Byggvaror som används i ny- ombyggnad samt renovering **bör** inte innehålla prioriterade riskminskningsämnen.

”Den grundläggande principen ska vara att utfasningsämnen ska fasas ut ur produkter som används i staden... Av olika skäl, bl a stadens definition av hormonstörande ämnen ger dessa verktyg (Byggvarubedömningen, Basta med

flera) inte alltid ett tillräckligt stöd för att undvika de ämnen staden ser om önskade.”

Familjebostäders synpunkt:

Ett av Familjebostäders viktigaste miljömål är att minska farliga ämnen i våra byggprojekt. Familjebostäder använder Byggvarubedömningen som verktyg för att säkerställa att vi bygger med miljögodkända material.

Familjebostäder anser att Byggvarubedömningen är det produktvalssystem som är enkelt att använda samt att det är ett kvalitetssäkrat system som uppfyller en ändamålsenlig miljöstyrning i bolagets byggprojekt.

Miljöförvaltningen bör ha en dialog med produktvalssystemen för godkänna dess bedömningskriterier med nämnda ämnen dels för att underlätta för användarna att bara behöva använda ett system och dels för att användarna kan vara trygga med att alla kriterier tagits hänsyn till.

Krav 3 Nanomaterial

”Användningen av nanomaterial ska dokumenteras för spårbarheten i framtiden... Exempel på varor som kan innehålla nanomaterial: betong, färg, fönster.”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder kontrollerar i dagsläget inte nanoprodukter då det inte finns riktlinjer utformat för detta.

Kunskapen om nanomaterial och dess inverkan är bristfällig. Familjebostäder föreslår därför att frågan om nanomaterial ska bevakas av Kemikaliecentrum men att krav på dokumentation inte ställs förrän nanomaterialens inverkan har identifierats.

Krav 4 Kompetens – Krav på leverantörer/exploatörer

”Miljöansvarig med relevant kunskap skall utses för att säkerställa att ställda krav följs, dokumenteras och redovisas. Miljöansvarig ska anmälas till staden med dokumentation som tillstyrker dennes kompetens.”

Familjebostäders synpunkt:

Som byggherre är Familjebostäder ytterst miljöansvarig. Hos Familjebostäder är projektledaren miljöansvarig men kan utse en miljöskunnig inom den egna organisationen eller en extern miljökonsult för att stödja denne att säkerställa och följa upp miljökraven. Kravet behöver utvecklas för att tydliggöra vem som menas med ”miljöansvarig” och vad ”relevant kunskap” innebär.

Krav 5 Rutiner

”Rutiner ska finnas för att säkerställa att kemikaliekrav enligt punkt 1, 2 och 3 uppfylls. Rutinerna ska innehålla uppgifter om hur man ska praktiskt arbeta för att uppfylla ställda krav”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder arbetar med miljöstyrningsrutiner som uppfyller kravet. Dock ingår inte nanomaterial, se synpunkt Krav 3.

Krav 6 Avvikelsehantering

”I projekt som sker i stadens regi skall avvikelser gällande förekomst av oönskad ämnen enligt krav 1 endast godkännas efter samråd med Kemikaliecentrum.”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder ser det positivt att få en samtalspartner i Kemikaliecentrum för hantering av avvikelser.

Familjebostäder anser att det inte är genomförbart att hantera enskilda avvikelser i varje projekt i samråd med Kemikaliecentrum. Familjebostäder föreslår att avvikelser hanteras inom den egna organisationen och vid projektslut redovisar uppkomna avvikelser till Kemikaliecentrum som i samråd med bolaget försöker hitta en lösning till framtida projekt.

Krav 7 Dokumentation

”Vid tillsyn, revision och projektslut ska stadens leverantörer respektive byggherre som erhållit markanvisning tillhandahålla nedanstående dokumentation:

- Miljöansvarig (namn, kontaktuppgifter, CV)
- Verktyg/rutin för implementering av kemikaliekrav. En rekommendation är att använda befintliga produktdatabaser.
- Loggbok för använda varor (material och kemiska ämnen) och var i byggnaden dessa används samt upplysning om förekomst av nanomaterial.
- Godkända avvikelserapporter”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder anser att det är bra att krav ställs hur dokumentation ska redovisas och att det därmed blir enhetligt inom stadens förvaltningar och bolag. Dock behöver kraven var så tydliga att inte tveksamhet råder. Bolaget anser att kravet behöver förtydligas.

Familjebostäders föreslår att miljöansvarig är projektledaren som är ansvarig för projektet. Denne kan dock ha stöd från en miljösekreterare.

Familjebostäder anser att det är oklart vilka material och kemikalier som ska redovisas i loggboken. Familjebostäder föreslår att Kemikaliecentrum definierar vilka material det gäller så kravet blir tydligt. Familjebostäder bedömer att det är lämpligt att ha placering och mängd endast på de material och kemiska ämnen som innehåller utfasningsämnen eller prioriterat riskminskningsämne.

Ett förtydligande bör göras avseende vad en godkänd avvikelserapport innebär.

Implementering

”I samband med markanvisningar ställer exploateringskontoret stadens kemikaliekrav på exploatören. Konsekvens av att exploatören inte uppfyller överenskomna krav ska regleras i exploateringsavtal och beaktas i kommande avtal. Verifiering sker genom att exploatören redovisar miljöansvarig och rutiner i enlighet med krav 4 och 5.”

4.3 Samma kemikaliekrav ska ställas vid upphandling av byggvaror, projektörer och entreprenörer.

”När stadens förvaltningar och bolag bygger i egen regi ska kemikaliekraven inkluderas vid upphandling av byggvaror, projektörer och entreprenörer.

Leverantören ska redovisa ansvarig och rutiner i enlighet med krav 4 och 5 vid anbudsgivning.”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder tycker att kravet är bra.

Familjebostäder eftersträvar att i alla relevanta upphandlingsunderlag ställa krav att Byggvarubedömningen ska användas för kontroll och registrering av material. Material ska vara miljöbedömda och godkända i Byggvarubedömningen i definierade produktgrupper.

Familjebostäder ställer krav på att entreprenören redovisar att de arbetar enligt miljöledningssystem eller likvärdigt, redovisar entreprenörens miljöansvarig samt en projektanpassad miljöplan.

Det är viktigt att Kemikaliecentrum belyser hur kompetens hos entreprenörens miljöansvarig ska ställas och värderas samt beskriva konsekvensen när kraven inte uppfylls.

Utveckling

4.6 Seminarier ska ordnas för introduktion till stadens kemikaliekrav och för erfarenhetsutbyte mellan byggsektorns aktörer samt intern mellan stadens förvaltningar.

”Under framtagande av kemikalieplanen hölls en workshop med representanter för stadens berörda förvaltningar och bolag samt byggbranschen. Detta var uppskattat och det uttrycktes önskemål om att sådana ordnas regelbundet för att få ett tillfälle att diskutera stadens krav, utveckling av branschen etc.

Kemikaliecentrum får därför i uppdrag att anordna sådana seminarium ...”

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder delar åsikten om att erfarenhetsutbyte behövs och att även för att höja kompetensnivån. Familjebostäder deltar gärna.

4.7 En pilotstudie ska genomföras i syfte att utreda hur barn och foster kan skyddas (bostad, förskola, skola och arbetsplatser).

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder ser positivt på att Kemikaliecentrum bevakar området kring särskilt känsliga miljöer.

6. Stadens kemikaliehantering

”Serviceförvaltning föreslås med stöd av kemikaliecentrum upphandla ett för staden gemensamt databaserat kemikalieregister som stadens förvaltningar och bolag erbjuds att avropa ifrån. ... I 26 kap 19§ miljöbalken finns ett grundkrav om egenkontroll som gäller för alla verksamhetsutövare, även de som inte omfattas av anmälnings- eller tillståndsplikt. Att ha kontroll på sina kemiska produkter genom att hålla ett register är en del av egenkontrollen...”

6.1 Teckna ramavtal om ett databaserat kemikalieregister som systemstöd för förvaltningar och bolag.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder anser att det inte behövs ytterligare ett system då det ingår i bolagets egenkontroll att hantera vilka kemikalier som används i den egna verksamheten. Bolaget har en kemikalielista som är framtagen i samråd med alla funktioner inom bolagets drift- och förvaltningsorganisation. Kemikalielistan har länkar till aktuella säkerhetsdatablad för säker hantering. Avsteg från kemikalielista dokumenteras i en kemikalieförteckning. Stickprov görs vid revisioner. All dokumentation finns i bolagets miljöledningssystem som är tillgängligt för all personal.

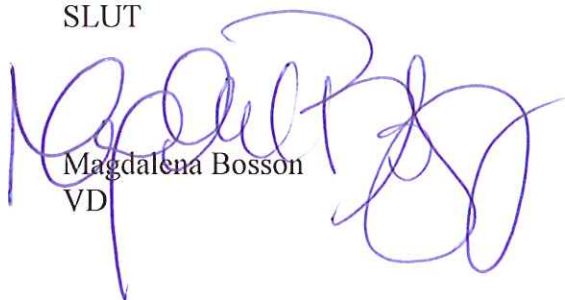
6.3 Aktivt arbeta för att substituera utfasningsämnen eller prioriterat riskminskningsämne.

Familjebostäders synpunkt:

Familjebostäder föreslår att Kemikaliecentrum utgör grund för att stödja verksamheten i substitution och på så sätt minska antal produkter med utfasningsämnen eller prioriterat riskminskningsämne.

Bolaget ingår idag i ett nätverk med stadens bostadsbolag där Stadens bolag tillsammans försöker hitta godkända alternativ och ser gärna att Kemikaliecentrum deltar i nätverket.

SLUT

Magdalena Bosson
VD